

Pomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków

RD.5144.7.2023.MK

Gdańsk, dnia 29.03.2023 r.

DECYZJA

Działając na podstawie przepisów następujących aktów prawnych:

- (1) ustawy z dnia 14 czerwca 1960 roku – Kodeks postępowania administracyjnego (tekst jednolity: Dz. U. z 2022 r. poz. 2000 ze zm.) [KPA]: art. 104 § 1 i 2, 107 § 1 i 2 KPA,
- (2) ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity: Dz. U. z 2022 r. poz. 840 ze zmianami) [Ustawa o Ochronie Zabytków]: art. 89 pkt 2, art. 91 ust. 4 pkt 4, art. 6 ust. 1 pkt 2 lit. a, art. 7 ust. 1, art. 36 ust. 1 pkt 1 i art. 36a ust. 1 Ustawy o Ochronie Zabytków,
- (3) rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 22 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. z 2021 poz.81) [Rozporządzenie]: § 12 ust. 1, pkt 1-7, § 12 ust. 2 pkt. 1, 3, 4, § 12 ust. 3 Rozporządzenia

Pomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków

(dalej też zwany: „PWKZ”)

po rozpatrzeniu wniosku: Parafii Greckokatolickiej pw. św. Mikołaja w Żelichowie, Żelichowo 31, 82-100 Nowy Dwór Gdański [Wnioskodawca] reprezentowanej przez Proboszcza Parafii ks. Pawła Potocznego

(1) z dnia: 11.03.2023 r. (data wpływu: 13.03.2023 r.),

(2) dotyczącego następującego zabytku ruchomego: – **ołtarza głównego z barokową nastawą, drewnianą, polichromowaną z obrazem centralnym „Matka Boska Różańcowa” oraz obrazem olejnym na płótnie „Ecce Homo”**, znajdującego się w kościele pw. św. Mikołaja w Żelichowie, wpisanego do rejestru zabytków ruchomych pod numerem B-29 decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku z dn. 21.06.1987 r., obecnie pod nr B-208

(3) w sprawie: wydania przez PWKZ pozwolenia na prowadzenie prac konserwatorskich i restauratorskich przy ołtarzu głównym z **barokową nastawą, drewnianą, polichromowaną z obrazem centralnym „Matka Boska Różańcowa” oraz obrazem olejnym na płótnie „Ecce Homo”**, znajdującego się w kościele pw. św. Mikołaja w Żelichowie, wpisanym do rejestru zabytków ruchomych pod numerem B-29 decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku z dn. 21.06.1987 r., obecnie pod nr B-208

POZWALA

Parafii Greckokatolickiej pw. św. Mikołaja w Żelichowie

NA PROWADZENIE PRAC KONSERWATORSKICH I RESTAURATORSKICH

[Zakres Pozwolenia] Polegających na wykonaniu prac konserwatorskich w zakresie określonym w przedłożonych programach: „PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH OŁTARZ GŁÓWNY Z KOŚCIOŁA P.W. ŚW. MIKOŁAJA W CYGANKU-ŻELICHOWIE” autorstwa Iwony Król, konserwatora dzieł sztuki oraz „STIPES OŁTARZA GŁÓWNEGO Z KOŚCIOŁA p.w. św. MIKOŁAJA w ŻELICHOWIE. PROgram i technologia prac konserwatorskich” autorstwa Ewy Pytel, konserwatora dzieł sztuki **[Program konserwatorski i restauratorski]**, opieczętowanym pieczęcią WUOZ w Gdańsku, stanowiącym integralną część niniejszej decyzji.

2. [Zakres i Sposób Prowadzenia Prac Konserwatorskich i Restauratorskich] przy ołtarzu głównym z barokową nastawą, drewnianą, polichromowaną z obrazem centralnym „Matka Boska Różańcowa” oraz obrazem olejnym na płótnie „Ecce Homo”, znajdującym się w kościele pw. św. Mikołaja w Żelichowie, wpisanym do rejestru zabytków ruchomych pod numerem B-29 decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku z dn. 21.06.1987 r., obecnie pod nr B-208, w następującym zakresie:

I. Ostrożny demontaż obiektów, zabezpieczenie do transportu do pracowni

II. Szczegółowa dokumentacja opisowa i fotograficzna przed konserwacją

Konstrukcja, snycerka:

1. wstępne oczyszczenie powierzchni ołtarza z kurzu i luźnych zanieczyszczeń powierzchniowych
2. dezynfekcja i dezynsekcja
3. oczyszczenie powierzchni obrazów z zabrudzeń powierzchniowych
4. lokalne usunięcie osłabionych warstw zaprawy konserwatorskiej przygotowanej pod złączenia
5. impregnacja drewna w miejscach osłabionych
6. wzmocnienie i konsolidacja warstwy malarskiej
7. naprawa podłoża drewnianego
8. rekonstrukcja brakujących dekoracji snycerskich
9. kitowanie otworów wylotowych owadów
10. wykonanie uzupełnień zaprawy
11. punktowanie ubytków polichromii, scalenie kolorystyczne przetań i obszarów zmienionych optycznie
12. założenie teł konstrukcji w odcieniu uzgodnionym komisyjnie
13. założenie warstwy wykończeniowej zabezpieczającej
14. usunięcie odspojonych uzupełnień kredowo-klejowych, uzupełnienie ubytków nową zaprawą
15. założenie warstw zaprawy w elementach złożonych i srebrzonych
16. założenie podkładów pod złączenia (przeklejenie, pulment)
17. Złączenie i srebrzenie w technice na poler

Obrazy:

1. oczyszczenie z zabrudzeń powierzchniowych lica i odwrocia
2. dezynfekcja odwrocia
3. usunięcie zmienionego optycznie werniksu i zmienionych retuszy konserwatorskich
4. korekta kitów
5. punktowanie naśladowcze warstwy malarskiej w obrębie ubytków (akwarela, tempera – izolowane werniksem retuszarskim, farby żywiczne)
6. założenie werniksu końcowego

Mensa ołtarzowa (stipes)

1. przed przystąpieniem do prac należy wykonać badania stratygraficzne na bokach, od frontu oraz od tylnej strony obiektu (po wykonaniu badań i ich analizie należy przeprowadzić komisję konserwatorską z inspektorem WUOZ w celu ustalenia, którą z najwcześniejszych warstw pobiało należy zostawić)
2. dokumentacja wstępna i w czasie trwania prac

3. prace przy warstwach pokrywających ściany zgodnie z ustaleniami komisji konserwatorskiej z inspektorem WUOZ Gdańsk
4. dezynfekcja ponowna
5. założenie izolacji poziomej
6. usunięcie wtórnych, cementowych wypełnień cegieł i fug
7. wzmocnienie odsłoniętych cegieł i fug
8. założenie wypełnień odsłoniętych cegieł i fug
9. opracowanie powierzchni zgodnie z ustaleniami komisji konserwatorskiej
10. dokumentacja powykonawcza
11. montaż drewnianej mensy

3. [Warunki Pozwolenia]

- (1) Z ustaleniem następujących warunków mających na celu zapobiegnięcie uszkodzeniu lub zniszczeniu zabytków (art. 36 ust. 3 Ustawy o Ochronie Zabytków) polegających na obowiązku:
 - (a) zawiadomienia PWKZ o terminie rozpoczęcia i zakończenia wskazanych w pozwoleniu prac albo badań
 - (b) kierowania tymi pracami albo ich samodzielnego wykonywania przez osobę spełniającą wymagania, o których mowa w art. 37a ust. 1 Ustawy o Ochronie Zabytków;
 - (c) warunek przekazania PWKZ nie później niż w terminie 14 dni przed dniem rozpoczęcia prac, a w toku prac na 14 dni przed dokonaniem zmiany ww. osoby: imienia, nazwiska i adresu oraz dokumentów potwierdzających spełnianie przez tę osobę wymagań, o których mowa w art. 37a ust. 1 ustawy i oświadczenia tej osoby o przyjęciu przez tę osobę obowiązku kierowania tymi pracami albo samodzielnego ich wykonywania;
 - (d) zawiadomienia PWKZ o wszystkich okolicznościach ujawnionych w toku prowadzenia prac, które mogą mieć wpływ na stan zachowania zabytku i zakres prowadzonych prac;
 - (e) prowadzenia dokumentacji przebiegu wskazanych w pozwoleniu prac oraz opracowania ich wyników w sposób umożliwiający jednoznaczną identyfikację i dokładną lokalizację przestrzenną wszystkich czynności, użytych materiałów oraz dokonanych odkryć i przekazania jej PWKZ w terminie 3 miesięcy od dnia zakończenia tych prac;
 - (f) dokonania odbioru końcowego wykonanych prac konserwatorskich i restauratorskich z udziałem przedstawiciela PWKZ.

4. [Termin Ważności Pozwolenia] Z ustaleniem następującego terminu ważności niniejszego pozwolenia do dnia: 31.12.2025 r.

UZASADNIENIE

1. Przebieg Postępowania.

Do Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wpłynął w dniu 13.03.2023 r. wniosek Parafii Greckokatolickiej pw. św. Mikołaja w Żelichowie w sprawie wydania przez PWKZ pozwolenia na prowadzenie prac konserwatorskich i restauratorskich przy ołtarzu głównym z **barokową nastawą, drewnianą, polichromowaną z obrazem centralnym „Matka Boska Różańcowa” oraz obrazem olejnym na płótnie „Ecce Homo”**, znajdującego się w kościele pw. św. Mikołaja w Żelichowie, wpisanym do rejestru zabytków ruchomych pod numerem B-29 decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku z dn. 21.06.1987 r., obecnie pod nr B-208 oraz montaż przedmiotowej nastawy na ścianie wschodniej kościoła p.w. św. Mikołaja w Żelichowie (trwałe przeniesienie zabytku ruchomego)

2. Uzasadnienie faktyczne i prawne.

Przedmiotowy obiekt został wpisany do rejestru zabytków ruchomych B-29 decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku z dn. 21.06.1987 r., obecnie pod nr B-208 zostały wpisany do rejestru zabytków z uwagi na wartości artystyczne oraz zabytkowe i fakt, że stanowi dobro kultury. Skutkiem ww. decyzji obiekt podlegają ochronie prawnej na mocy art. 7 pkt 1 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. W związku z powyższym wszelkie działania przy nich prowadzone, przed ich podjęciem, wymagają – zgodnie z art. 36 ust. 1 cytowanej Ustawy - pozwolenia Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Wraz z wnioskiem strony złożone został m.in. wymienione w sentencji niniejszej decyzji programy prac konserwatorskich i restauratorskich. Stwierdza się, że realizacja zawartych w nim zakresów prac konserwatorskich i restauratorskich nie wpłynie negatywnie na zachowane wartości ołtarza. Planowane prace mają na celu przywrócenie dobrego stanu technicznego oraz przywrócenie oryginalne estetyki.

Po stwierdzeniu spełnienia wymogów formalnych i merytorycznych, w oparciu o art. 7 ust. 1, art. 36 ust. 1 pkt 1, art. 36a ust. 1 Ustawy o Ochronie Zabytków oraz § 12 ust. 1, pkt 1-7, § 12 ust. 2 pkt. 1, 3, 4, § 12 ust. 3 Rozporządzenia orzeczono jak w sentencji.

POUCZENIE

1. Od decyzji niniejszej przysługuje stronom odwołanie do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego za pośrednictwem tutejszego organu w terminie 14 dni od dnia doręczenia (art. 129 § 1 i § 2 KPA).
2. W trakcie biegu czternastodniowego terminu do wniesienia odwołania strona może zrzec się prawa do wniesienia odwołania wobec Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków jako organu administracji publicznej, który wydał decyzję, składając oświadczenia o zrzeczeniu się prawa do wniesienia odwołania. Z dniem doręczenia organowi administracji publicznej oświadczenia o zrzeczeniu się prawa do wniesienia odwołania przez ostatnią ze stron postępowania, decyzja staje się ostateczna i prawomocna (art. 127a § 1 i 2 KPA), a ponadto podlega wykonaniu (art. 130 § 4 KPA).
3. Zgodnie z art. 47 ust. 1 Ustawy o Ochronie Zabytków, PWKZ może wznowić postępowanie w sprawie wydanego pozwolenia, o którym mowa w art. 36 ust. 1, a następnie zmienić je lub cofnąć, w drodze decyzji, jeżeli w trakcie wykonywania prac określonych w pozwoleniu wystąpiły nowe fakty i okoliczności, mogące doprowadzić do uszkodzenia lub zniszczenia zabytku.
4. W toku postępowania strony oraz ich przedstawiciele i pełnomocnicy mają obowiązek zawiadomić organ administracji publicznej o każdej zmianie swojego adresu, w tym adresu elektronicznego. W razie zaniedbania tego obowiązku, doręczenie pisma pod dotychczasowym adresem ma skutek prawny (art. 41 § 1 i 2 KPA).
5. Na podstawie art. 162 § 1 Kodeksu Postępowania Administracyjnego PWKZ stwierdza wygaśnięcie decyzji w przypadku, gdy została ona wydana z zastrzeżeniem dopełnienia przez stronę określonego w tej decyzji warunku, a strona nie dopełniła tego warunku.

Otrzymują:

następujące strony postępowania:

1. Parafia Greckokatolicka pw. św. Mikołaja w Żelichowie
Żelichowo 31
82-100 Nowy Dwór Gdański ZPO
2. WUOZ Gdańsk, a/a MK
3. Kuria Eparchii Olsztyńsko-Gdańskiej
Kościoła Greckokatolickiego w Polsce
ul. Lubelska 12
10-405 Olsztyn

Z up. Pomorskiego Wojewódzkiego
Konserwatora Zabytków

Magdalena Kosińska-Gałęzowska
Kierownik Wydziału
ds. Zabytków Ruchomych,
Dokumentacji, Rejestru i Ewidencji Zabytków

Opłatę skarbową uiszczono na podstawie art. 4 ustawy z dnia 16.11.2006 r. o opłacie skarbowej (t.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 1546 z późn. zm.) w wysokości 82,- pln, Magdalena Kosińska-Gałęzowska, Kierownik Wydziału

Klauzula informacyjna

Zgodnie z art. 13 ust. 1 i 2 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (Dz.U.L 119 z 4.05.2016r.) zwanych dalej „RODO”, informuję, że:

- 1) Administratorem przetwarzającym Pani/Pana dane osobowe jest Pomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków z siedzibą w Gdańsku, ul. Dyrekcyjna 2-4,
- 2) W Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków wyznaczony został Inspektor Ochrony Danych, z którym można skontaktować się:
 - przez email: iod@zabytki.mail.pl lub
 - listownie na adres: Dyrekcyjna 2-4, 80-852 Gdańsk
- 3) przetwarzanie danych osobowych następuje w celu prowadzenia postępowań administracyjnych na podstawie przepisów prawa-ustawy z dnia z ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz przepisów wykonawczych do ustawy, ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane, ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego. Zgodnie z art. 6 ust. 1 lit. c RODO, przetwarzanie jest niezbędne do wypełnienia obowiązku prawnego ciążącego na administratorze
- 4) W związku z przetwarzaniem danych w celu wskazanym powyżej, Pani/Pana dane osobowe mogą być udostępniane innym odbiorcom lub kategoriom odbiorców danych osobowych, którymi mogą być:– podmioty, które przetwarzają Pani/Pana dane osobowe w imieniu Administratora na podstawie zawartej umowy powierzenia przetwarzania danych osobowych (tzw. podmioty przetwarzające),– inne upoważnione organy lub instytucje publiczne.
- 5) Pani/Pana dane osobowe nie będą przekazywane do państwa trzeciego lub organizacji międzynarodowej.
- 6) Pani/Pana dane osobowe będą przetwarzane przez okres niezbędny do realizacji wskazanego powyżej celu przetwarzania, w tym również obowiązku archiwizacyjnego wynikającego z przepisów prawa.
- 7) Posiada Pani/Pan prawo żądania dostępu do treści swoich danych, prawo ich sprostowania, usunięcia ograniczenia przetwarzania, wniesienia sprzeciwu wobec przetwarzania, prawo do przenoszenia danych, prawo do cofnięcia zgody na przetwarzanie w dowolnym momencie bez wpływu na zgodność z prawem przetwarzania, którego dokonano na podstawie zgody przed jej cofnięciem.
- 8) Ma Pani/Pan prawo wniesienia skargi do organu nadzorczego, tj. Prezesa Urzędu Ochrony Danych Osobowych.
- 9) Podanie przez Panią/Pana danych osobowych jest:warunkiem rozpatrzenia sprawy (przeprowadzenia postępowania administracyjnego) przez Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku i wynika z przepisów prawa; co do zasady jest dobrowolne, jednak niezbędne do załatwienia sprawy w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Gdańsku, o ile z przepisów ustawy nie wynika prawny obowiązek udostępnienia Pomorskiemu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków danych osobowych (w szczególności w związku z obowiązkami dysponenta zabytku o których mowa w art. 28 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.)
- 10) Przetwarzanie podanych przez Panią/Pana danych osobowych nie będzie podlegało zautomatyzowanemu podejmowaniu decyzji, w tym profilowaniu, o którym mowa w art. 22 ust. 1 i 4 ogólnego rozporządzenia o ochronie danych osobowych z dnia 27 kwietnia 2016 r.

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH
OŁTARZ GŁÓWNY
Z KOŚCIOŁA P.W. ŚW. MIKOŁAJA W CYGANKU- ŻELICHOWIE

**OPRACOWANIE: Iwona Król, konserwator w zakresie malarstwa i rzeźby
polichromowanej, nr dypl. 1247 UMK Toruń**

Gdynia 04.02.2023

**WYKONAWCZY URZĄD
OCHRONY ZABYTEKÓW**
KONSERWATOR ZABYTEKÓW
mgr Iwona Król
31-327 Gdynia, ul. Wolności 22/4
ul. Dworkowa 10, 81-203 Gdynia
tel. 59 301 62 61

I Król

Obiekt:**OŁTARZ GŁÓWNY****Z KOŚCIOŁA P.W. ŚW. MIKOŁAJA W CYGANKU- ŻELICHOWIE**

Czas powstania : 1730 .

Autor: nieznany

Wymiary: 598 x 330 cm, obrazy : 1. Matka Boska 160 x95cm, Ecce Homo 60 x47 cm

Kształt: ołtarz architektoniczny, dwukondygnacyjny z predellą, mensą z antepedium w kształcie trumny

Technika wykonania: Drewno sosnowe- konstrukcja, lipowe –snycerka, warstwa malarska olejna , temperowa, złocenia i srebrzenia (ślady) na pulmencie

Obrazy olejne na płótnie,

Właściciel i użytkownik "Parafia grecko-katolicka p.w. św. Mikołaja w Cyganku-Żelichowie

Wpis do rejestru: .29/87 z dn.21.06.1987

Opis obiektu:

Ołtarz architektoniczny z lekko wypukłą dolną kondygnacją, z predellą osadzoną na mensie z antepedium. Górna kondygnacja płaska odcięta od dolnej wygierowanym gzymsem.

W dolnej kondygnacji znajduje się obraz „Matka Boska Różańcowa”, w górnej – „ Ecce Homo”

Na obu kondygnacjach znajdują się flankujące , ażurowe uszaki oraz pełno rzeźbione postaci świętych i aniołów- po cztery figury na każdej.

Ołtarz został poddany konserwacji w 1987 roku(w częściowym zakresie programu).

Obecna ogólna kolorystyka ołtarza jest brązowa (odsłonięta i zrekonstruowana w 1987 roku).

Złocenia i srebrzenia elementów snycerskich oraz szat figur- oryginalne- zachowane śladowo. Dekoracje zostały uzupełnione warstwą zaprawy kredowo-klejowej jako przygotowanie do złocień. Karnacje figur zrekonstruowane w technice akrylowej.

Antepedium polichromowane na szaro : warstwa pochodząca z poprzedniej konserwacji.

Historia obiektu:

Ołtarz główny wzniesiony w roku 1730, złocony w 1937 r., w 1749 przebudowano zwieńczenie. Po 1945 przemalowany następnie dostosowany do kultu grecko-katolickiego.

Antepedium i tabernakulum barokowe datowane na XVIII wie.

Obraz Matka Boska Różańcowa, przypuszczalnie obiekt późniejszy

Badania obiektu wykazują znaczną niejednorodność konstrukcyjną elementów. Jak też różną technikę i technologię dekorowania (złocenia na pulment i mixtion, warstwy temperowe, olejne , tłusta tempera). Antepedium sprawia wrażenie wtórnie wkomponowane w ołtarz, odmiennie dekorowane. Górna kondygnacja przebudowana. Tabernakulum wtórne .

Na odwrocie ołtarza widoczne ślady zwęglenia (pożary). Elementy montażowe od odwrocie ołtarza wykorzystane powtórnie podczas montażu po konserwacji w 1987 roku.

Konserwacja w 1987 roku przeprowadzona została przez Macieja Deptułę wraz z zespołem. Usunięto wówczas wtórne warstwy malarskie i złocenia. Program zrealizowano częściowo, m.in. bez uzupełnienia i rekonstrukcji złocień i srebrzeń.

Bibliografia obiektu:

1. B. Schmid, Die Bau- und Kunstdenkmäler des Provintz Westpreussen, Bd iv, Marienburg, Danzig 1919, s. 350
2. G. Dehio, 4.Gall. Deutschordensland reussen, Munchen- Berlin 1952, s.123
3. M. Deptuła, Dokumentacja Prac konserwatorskich, Ołtarz główny wraz z tabernakulum z kościoła grekokatolickiego w Tujcach, m-pis, Malbork 1987
4. L. Krzyżanowski, M. Zdzitowiecka, Katalog zabytków sztuki w Polsce, powiat Nowy Dwór, m-pis, Gdańsk 1959, s. 53

Technika wykonania

Obrazy wykonane są w technice olejnej i tempery olejnej na płótnie. Dublowane w 1987 roku na masę woskowo-żywiczną.

Konstrukcja ołtarza wykonana z drewna sosnowego, elementy snycerskie z drewna lipowego Polichromia ołtarza w technice temperowej, odkrytej miejscowo i zrekonstruowanej podczas poprzedniej konserwacji. Założona bezpośrednio na drewnie. Zabezpieczona werniksem woskowym. Karnacje figur zrekonstruowane w technice akrylowej.

Gruntów kredowo klejowych częściowo zachowane, w większości uzupełnione podczas konserwacji 1987.

Powierzchnie dekoracji były złoczone i srebrzone. Brak informacji czy występowały barwne laserunki

Stan zachowania:

Ołtarz po pracach konserwatorskich w 1987 roku, prowadzonych przez mgr Macieja Deptułę. Program prac wykonano częściowo. Elementy dekoracyjne pokryto wstępnie uzupełnieniami zaprawy (pierwsze warstwy przygotowań pod złocenia i srebrzenia). Obecnie stan nowych gruntów jest zróżnicowany. Po tak długim czasie zapewne straciły elastyczność konieczną dla podkładów w klasycznej technice na poler na pulmencie. W wielu miejscach się łuszczą, odpajają od podłoża i na granicy z warstwą oryginalną.

Ekspozycja ołtarza w kościele w Cyganku w warunkach wieloletniego silnego zawilgocenia spowodowała postępujące zniszczenia w obrębie polichromii i zapraw spowodowane pracą drewna. Obecnie warunki wilgotnościowe w kościele uległy znacznej poprawie i stabilizują się (efekt przeprowadzonego remontu i izolacji ścian oraz naprawy więźby i dachu).

Lokalnie widoczne ślady pracy drewnojadów, szczególnie w dekoracjach snycerskich- konieczne miejscowe powtórzenie dezynsekcji.

Powierzchnia ołtarza silnie zabrudzona, widoczne szczeliny i pęknięcia drewna i polichromii.

Szczególnie w partii trzonów kolumn. Brak elementów dekoracyjnych snycerskich: 1. na tle między centralną częścią a zwieńczeniem, na szczycie zwieńczenia.

Upřednie zabezpieczenie polichromii woskiem w warunkach wilgotności spowodowało zmiany optyczne. Niezabezpieczone polichromią grunty kredowo klejowe odspajają się , częściowo konieczna wymiana.

Retusze i rekonstrukcje polichromii oraz punktowania obrazów zmienione optyczne, zaślepnięto, podobnie werniks.

Program prac konserwatorskich:

Cel i zakres prac:

Celem prac jest usunięcie czynników niszczących, przywrócenie stabilności technicznej i walorów estetycznych obiektu.

Efektom końcowym będzie wyeksponowanie oryginalnej kolorystyki ołtarza poprzez oczyszczenie z zanieczyszczeń i zmienionych optycznie ingerencji konserwatorskich.

Przywrócone zostaną złocenia i srebrzenia w technice na pulmencie , oryginalnie występujące na znacznym obszarze powierzchni ołtarza.

Kolorystyka tła ołtarza pochodząca z poprzedniej konserwacji będzie analizowana w kontekście pozostałych obiektów w kościele (ołtarze boczne i ambona), również należy wykonać badania poprzednich warstw, tam, gdzie nie zostały usunięte.

Ewentualne decyzje o wprowadzeniu innej kolorystyki będą uzgadniane z nadzorem konserwatorskim Pom. Woj. Konserwatora Zabytków w Gdańsku.

Wszystkie zabiegi zostaną poprzedzone analizą zakresu i przyczyn zniszczeń oraz próbami gwarantującymi właściwy dobór środków i metod konserwatorskich.

Wnioski i założenia konserwatorskie:

Ołtarz wymaga całkowitego demontażu ze względu na konieczność przeprowadzenia zabiegów możliwych jedynie w warunkach pracowni.

Konieczne jest przeprowadzenie dezynsekcji, dezynfekcji i impregnacji wzmacniającej ze względu na silne osłabienie struktury drewna przez owady. Dezynsekcja będzie miała charakter powtórzenia, ponieważ w 1987 roku przeprowadzono ten zabieg. Ekspozowanie w warunkach podwyższonej wilgotności i narażenia na atak mikrobiologiczny wymaga dwukrotnej dezynfekcji.

Przeprowadzona zostanie gruntowna konserwacja techniczna . Obejmować ona będzie oczyszczenie powierzchni , wzmocnienie struktury drewna oraz warstw malarskich.

Kolejne prace zmierzać będą do wyeksponowania oryginalnej warstwy malarskiej i poprzez jej konserwację i restaurację, a także korekty rekonstrukcji konserwatorskich.

Przywrócone zostaną złocenia i srebrzenia w technice na pulmencie. Laserunki na foliach zostaną zaproponowane korzystając z analogii w ołtarzach bocznych i skonsultowane z nadzorem konserwatorskim Pom. Woj. Konserwatora Zabytków w Gdańsku.

Należy rozważyć wykonanie rekonstrukcji dekoracji snycerskiej w przestrzeni pomiędzy obrazem głównym, a obrazem w zwieńczeniu. Zachowane zdjęcie archiwalne pokazuje w tym miejscu przypadkowo zestawione fragmenty snycerki akantowej (prawdopodobnie pochodzącej z uszaków) oraz elementy muszlowe. Te informacje nie mogą stanowić podstawy rekonstrukcji. Podczas konserwacji należy przyrzeć się śladom montażowym na desce konstrukcji, ewentualnie warstwie malarskiej.

Po przeprowadzonej analizie możliwe jest wykonanie rekonstrukcji odpowiedniego elementu dekoracyjnego, także poprzez zaprojektowanie według analogii w podobnych obiektach.

Po wykonaniu pełnej konserwacji technicznej i estetycznej wszystkie elementy zostaną ponownie zamontowane w kościele.

Ze względów kultowych należy rozważyć wykonanie montażu na ścianie wschodniej (pomiędzy oknami) zgodnie z ustaleniami zawartymi w protokole kontroli obiektu WKZ z dn. 29.04.2016.

Elementy drewnianego rusztowania montażowego od odwrocie zostaną wymienione na nową konstrukcję drewnianą.

Wszystkie zabiegi konserwatorskie zostaną udokumentowane fotograficznie oraz opisem w dokumentacji konserwatorskiej

Proponowane postępowanie konserwatorskie:

- I. Ostrożny demontaż obiektu, zabezpieczenie do transportu do pracowni
- II. Szczegółowa dokumentacja opisowa i fotograficzna przed konserwacją.

Konstrukcja, snycerka

1. Wstępne oczyszczenie powierzchni ołtarza z kurzu i luźnych zanieczyszczeń powierzchniowych.
2. Dezynfekcja i dezynsekcja (preparat Hylotox, Biotin R)
3. Oczyszczenie powierzchni obrazów z zabrudzeń powierzchniowych – Contrad 2000 wodny lub w modyfikacjach z rozpuszczalnikami
4. Lokalnie usunięcie osłabionych warstw zaprawy konserwatorskiej przygotowanej od złocenia
5. Impregnacja drewna w miejscach osłabionych- (Paraloid B-72 w ksylene lub dowanolu, pędzlowanie metodą ciągłą.)
6. Wzmocnienie i konsolidacja warstwy malarskiej-(Paraloid B-72 w ksylene lub dowanolu , BEVA 371) szczególnie zapraw pod złocenia i srebrzenia
7. Naprawy podłoża drewnianego- sklejenie pęknięć, flekowanie ubytków drewna szczelin(drewno sosnowe wysezonowane), zamknięte ubytki – kit Araldite SV/HV 36

WOJEWÓDZKI URZĄD
OCHRONY ZABYTKÓW
w Gdańsku
ul. Dyrkiewicza 2/1, 80-852 Gdańsk
tel. 58 301 62 67, NIP 581-20-91311

9. Kitowanie otworów wylotowych owadów - kit akrylowo- trocinowy
10. Wykonanie uzupełnień zaprawy- zaprawa emulsyjna lub kit akrylowy.
11. Punktowanie ubytków polichromii, scalenie kolorystyczne przetarć i obszarów zmienionych optycznie
12. Założenie teł konstrukcji w odcieniu uzgodnionym komisyjnie (wariant)
13. Założenie warstwy wykończeniowej zabezpieczającej
14. Usunięcie odspojonych uzupełnień kredowo-klejowych, uzupełnienie ubytków nową zaprawą.
15. Założenie warstw zaprawy w elementach złoconych i srebrzonych (kolejne warstwy)
- 14 Założenie podkładów pod złocenia (przeklejenie, pulment)
- 15 Złocenie i srebrzenie w technice na poler.

Obrazy:

1. Oczyszczenie z zabrudzeń powierzchniowych lica i odwrocia
2. Dezynfekcja odwrocia
3. . Usunięcie zmienionego optycznie werniksu i zmienionych retuszy konserwatorskich
4. Korekta kitów.
5. Punktowanie naśladowcze warstwy malarskiej w obrębie ubytków- akwarela, tempera – izolowane werniksem retuszera, farby żywiczne.
6. . Założenie werniksu końcowego.

Wykonana zostanie dokumentacja konserwatorska wraz z dokumentacją fotograficzną przed, w trakcie prac i po konserwacji.

KONSERWATOR ZABYTKÓW
mgr Iwona Król
81-327 Gdynia, ul. Wolności 22/4

WOJEWÓDZKI URZĄD
OCHRONY ZABYTKÓW
w Gdańsku
ul. Dyrkcyjna 2/1, 80-852 Gdańsk
tel. 58 301 62 67, NIP 583-20-97-511

Tytuł opracowania		STIPES OŁTARZA GŁÓWNEGO Z KOŚCIOŁA p.w. św. MIKOŁAJA w ŻELICHOWIE			Egz. nr 1
Problematyka opracowania					
PROGRAM I TECHNOLOGIA PRAC KONSERWATORSKICH					
Miejsce i adres przechowywania obiektu zabytkowego					
Kościół p.w. św. Mikołaja w Żelichowie, 82-100 Nowy Dwór Gdański Żelichowo 31					
Numer obiektu w rejestrze zabytków Województwa Warmińsko - Mazurskiego					
wpis pod nr B-29, obecny numer B-208					
Nazwa i adres inwestora					
Parafia greckokatolicka p.w. św. Mikołaja w Żelichowie 82-100 Nowy Dwór Gdański Żelichowo 31					
Osoby uczestniczące w procesie projektowym					
Imię i nazwisko	Zakres oprac. Proj.	Specjalność uprawnienia	Nr uprawnień	data	podpis
mgr szt. Ewa Pytel	Problematyka konserwatorska	Dyplomowany konserwator zabytków w specjalności konserwacji rzeźby detalu architektonicznego	Dyplom UMK nr 1310	styczeń.2023	

1.	OPIS ZABYTKU I DANE TECHNICZNE ZABYTKU
-----------	---

1.1	OPIS ZABYTKU
------------	---------------------

Ceglany stipes znajdujący się w gotyckim prezbiterium kościoła św. Mikołaja w Cyganku- Żelichowie. Na nim opiera się za pośrednictwem predelli barokowa, drewniana nastawa ołtarzowa (retabulum). Brak osobnej drewnianej mensy. Od strony wnętrza stipes zasłonięty zdobionym, drewnianym antepedium.

1.2	DANE TECHNICZNE ZABYTKU
------------	--------------------------------

Materiał podstawowy stanowi cegła pochodząca z różnych okresów. Najstarszą jest cegła gotycka . Spoiny wapienne i cementowe, w zależności od okresu prac remontowych.

2	OPIS STANU ZACHOWANIA ZABYTKU
----------	--------------------------------------

Ceglany stipes pokryty jest wieloma warstwami pobiał i tynków, Widoczne są uzupełnienia cegieł i fug łatami cementowymi. Zatarcia łat unieczystniają zarys poszczególnych elementów. Strona wschodnia pokryta jest pobiałami i widoczne są zarysy gotyckich cegieł oraz wypukłe i płaskie fugi. Od strony północnej pozostałości opaski izolacyjnej wykonanej ze smoły.

3.	CEL I ZAKRES PRAC
-----------	--------------------------

Głównym zadaniem jest przywrócenie znaczenia i roli ołtarza liturgii. Celem prac jest nadanie właściwych parametrów fizyko-mechanicznych cegłom i spoinom oraz opracowanie ścian przywracające estetykę wizualną właściwą dla tego obiektu. Istotne też jest usunięcie lokalnych źródeł procesów degradacyjnych ceglanego muru - łat i spoin cementowych . Zakres prac ogranicza się do niezbędnego minimum ingerencji w zabytkową materię.

4.	PROGRAM PRAC
-----------	---------------------

1. Demontaż antepedium i nastawy ołtarzowej
2. Dokumentacja wstępna i w czasie trwania prac
3. Dezynfekcja wstępna
4. Prace przy warstwach pokrywających ściany – zgodnie z ustaleniami komisji konserwatorskiej z inspektorem WUOZ Gdańsk
5. Dezynfekcja ponowna
6. Założenie izolacji poziomej
7. Usunięcie wtórnych, cementowych wypełnień cegieł i fug
8. Wzmocnienie odsłoniętych cegieł i fug
9. Założenie wypełnień odsłoniętych cegieł i fug
10. Opracowanie powierzchni zgodnie z ustaleniami komisji j.w.
11. Dokumentacja powykonawcza
12. Montaż drewnianej mensy

Przed przystąpieniem do prac należy wykonać badania stratygraficzne na bokach, od frontu oraz tylnej strony obiektu (widoczne warstwy przemurowań co pozwoli na dokładne porównanie warstw naniesionych).

Po wykonaniu badań i ich analizie należy przeprowadzić komisję konserwatorską z inspektorem WUOZ Gdańsk. Tematem będzie ustalenie dalszego toku postępowania - którą z warstw pobiąły należy zostawić (np. nowożytną lub gotycką).

W miejscach gdzie nie zachowała się najwcześniejsza pobiąta lub zostały wtórnie przemalowane i przemalowane należy opracować powierzchnię zgodnie z przyjętą procedurą.

5. TECHNIKA, MATERIAŁY I TECHNOLOGIA PRAC.

Materiały i środki stosowane do prac budowlanych i konserwatorskich przy obiektach zabytkowych powinny być dopuszczone do takich prac.

Wszystkie też powinny posiadać odpowiednie cechy użytkowe – przyczepność, plastyczność pozwalające na pewną i łatwą pracę. Uzyskane spoiny muszą być nie tylko wodoszczelne ale też elastyczne, aby być odpornymi na wahania temperatury, przepuszczalne dla pary wodnej, odporne na wodę, czynniki atmosferyczne i niskie temperatury.

5.1 WSTĘPNA DEZYNFEKCJA

Zakażone partie ceglanych ścian powinny zostać wstępnie zdezynfekowane, aby nie nastąpiło zakażenie pozostałych części muru.

Przy wyborze środka dezynfekującego kierować się należy skutecznością, trwałością, brakiem szkodliwego działania na strukturę obiektu .

Zabieg przeprowadza się nanosząc pędzlem daną substancję zgodnie ze szczegółowymi zalecenia dotyczącego danego środka.

Godnym polecenia są środki :

- **Lichenichida 246 produkcji Brescami, Włochy** - jest aktywny w stosunku do glonów, porostów i grzybów. Nie powoduje zabielenia powierzchni i jego działanie fungistatyczne i biobójcze, jest bardzo skuteczne. Optymalne stężenie to roztwór 1,5% w alkoholu etylowym.

- **STO PRIM FUNGOLL** środek o dobrym działaniu

- **Preventol RI 80** - zawiera IV rzędowe sole amonowe, o szerokim spektrum działania przeciw porostom, grzybom, bakteriom i glonom. Zalecane roztwory wodne w stężeniu 2-10 %

- **Biotin R** jest doskonałym środkiem biobójczym w stosunku do bakterii, promieniowców, glonów oraz grzybów i porostów. Dzięki niskiej rozpuszczalności w wodzie i odporności na wymywanie posiada długotrwałe działanie zabezpieczając. Biotin R jest szczególnie przydatny do dezynfekcji obiektów zewnętrznych, narażonych na czynniki atmosferyczne, także obiektów wewnątrz – wykonanych z materiałów wrażliwych na wodę Biotin R jest koncentratem, który stosownie do potrzeb należy rozcieńczyć w stężeniu 3-5% w rozpuszczalnikach organicznych, np. alkoholu, acetonie, węglowodorach aromatycznych, benzynie lakowej.

5.2 USUWANIE WARSTW POKRYWAJĄCYCH ŚCIANY ORAZ ŁAT CEMENTOWYCH.

Usuwanie warstw pokrywających ścian należy przeprowadzić bardzo delikatnie za pomocą ostrych ostrzy, ręcznie.

UWAGA – nie wolno używać elektrycznych maszyn z materiałami ściernymi.

Należy usunąć wszystkie zaprawy wtórne: cementowe, cementowo-wapienne ze ścian – z cegieł i fug. Prace należy wykonać mechanicznie- delikatnie odkuwając je. Nie wolno zniszczyć podłoża ani uszkodzić cegieł.

UWAGA - Jeżeli w trakcie oczyszczania zostanie stwierdzona obocznosc śladów warstw świadczących o obecności polichromii, należy wstrzymać prace. Niezwłocznie powiadomić PWKZ w Gdańsku.

5.3 WSTĘPNE WZMACNIANIE OSŁABIONYCH CEGIEŁ I SPOIN

Zabieg ten jest niezbędny ze względu na możliwość uszkodzenia osłabionych elementów w trakcie prac polegających na usuwaniu powierzchniowych nawarstwień. Wstępne wzmocnienie należy przeprowadzić poprzez nasycenie preparatami zawierającymi częściowo skondensowany tetraetoksylan np. **Funcosil-Steinfestiger OH - Remmers** lub **Steinfestiger OH - Wacker-Chemie**. Roztwory należy wprowadzić do pełnego wysycenia za pomocą pędzli.

5.4 WYPEŁNIENIE UBYTKÓW W CEGŁACH

Po powtórny wzmocnieniu cegieł należy uzupełnić ubytek pigmentowaną zaprawą ceglana o spoiwie wapiennym z przymieszką hydrauliczną np. z trassem. Zaprawa ta musi posiadać właściwości zbliżone do właściwości cegieł oryginalnych, w kolorze i fakturze dobranej do cegły

- **Mineros, Steiner Satzmasse firmy Tubag**
- **Restaurienmortel SK Remmers,**
- **KEIM Restauro-Top**

Kity powinny być nakładane w kilku warstwach. Głębsze ubytki wypełnić można zaprawą gruboziarnistą **Grudermortel, KEIM Restauro Base (Grund) do głębokich wypełnień**

Jeżeli ubytki są bardzo głębokie to do wody zarobowej należy dodać **Aida Haftfest Spezial**.

5.5 WYPEŁNIENIE UBYTKÓW W SPOINACH

W zaprawie spoinującej mur ceglany powstaną liczne ubytki. Do uzupełnienia tych ubytków należy zastosować materiał o składzie i właściwościach analogicznych do oryginału. Proponowane są zaprawy o spoiwie wapiennym lub z niewielkim dodatkiem przymieszki hydraulicznej (np. trasu).

KEIM Restauro-Fuge,
Remmers Historic Fugenmortel

Mniejsze szczeliny wypełnić można zaprawą iniekcyjną na bazie wapna trasowanego lub homogenizowanego np. firmy **Sopro lub Deitermann**.

5.6 SCALANIE KOLORYSTYCZNE WYPEŁNIEŃ

Scalenie kolorystyczne poszczególnych partii murów wykonać można za pomocą farb laserunkowych firmy **STO ISPO lub Funcosil Lasur prod.Remmers z emulsją Funcosil WS** jako rozcieńczalnikiem.

Keim Restauro Lazur i KEIM Restauro Fixativ jako rozcieńczalnik

Zabieg należy ograniczyć do niezbędnego minimum.

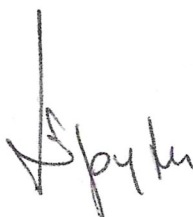
6. MONTAŻ MENSY

Mensę należy zamontować z zastosowaniem podkładek dystansowych.

7. UWAGI

Wszelkie odstępstwa od zakresu prac, zaistnienie nowych okoliczności np. odkrycie istnienia świadków polichromii należy zgłosić niezwłocznie do urzędu PWKZ.

Nie należy stosować agresywnych metod oczyszczania ani środków chemicznych.

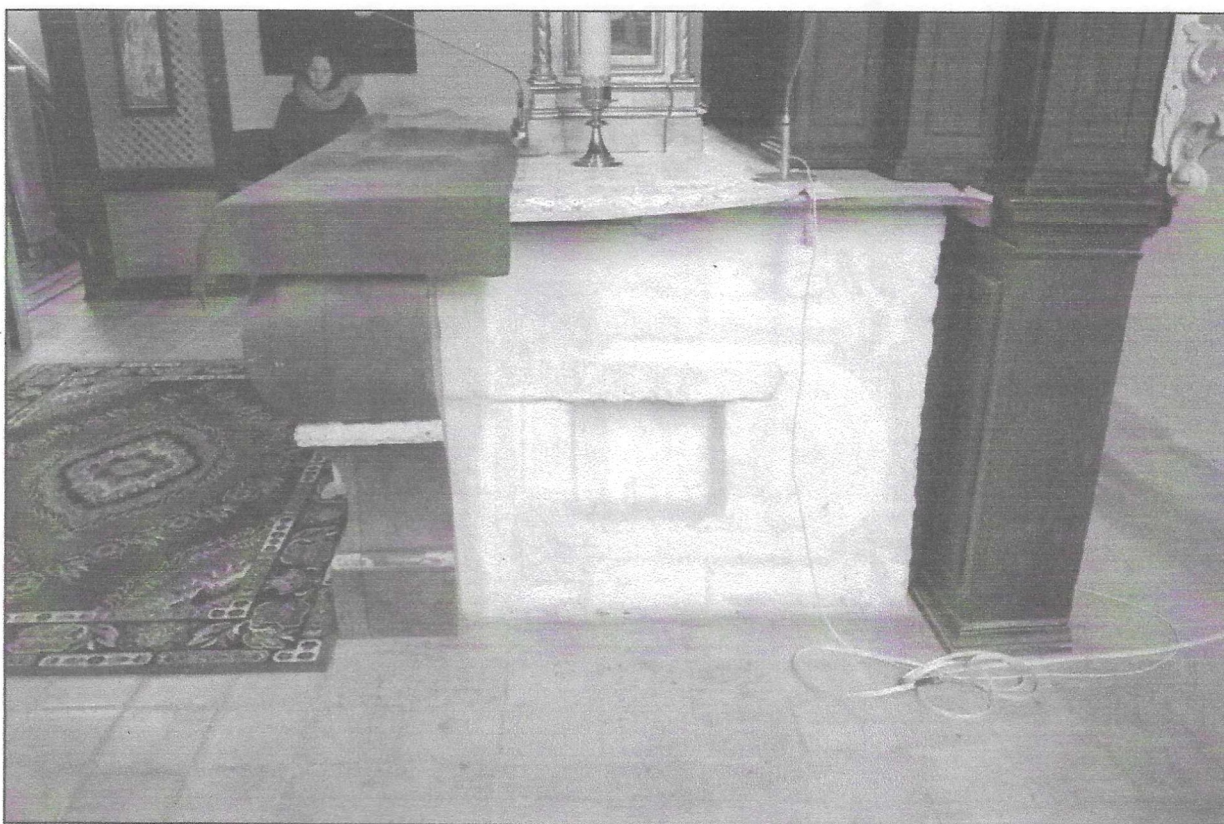

Fot. 1. Kościół p.w. św. Mikołaja w Żelichowie, ołtarz główny, widok ogólny, stan w styczniu 2023 r.

Fot. 2. Kościół p.w. św. Mikołaja w Żelichowie, ołtarz główny, stipes, strona wschodnia, stan w styczniu 2023 r.

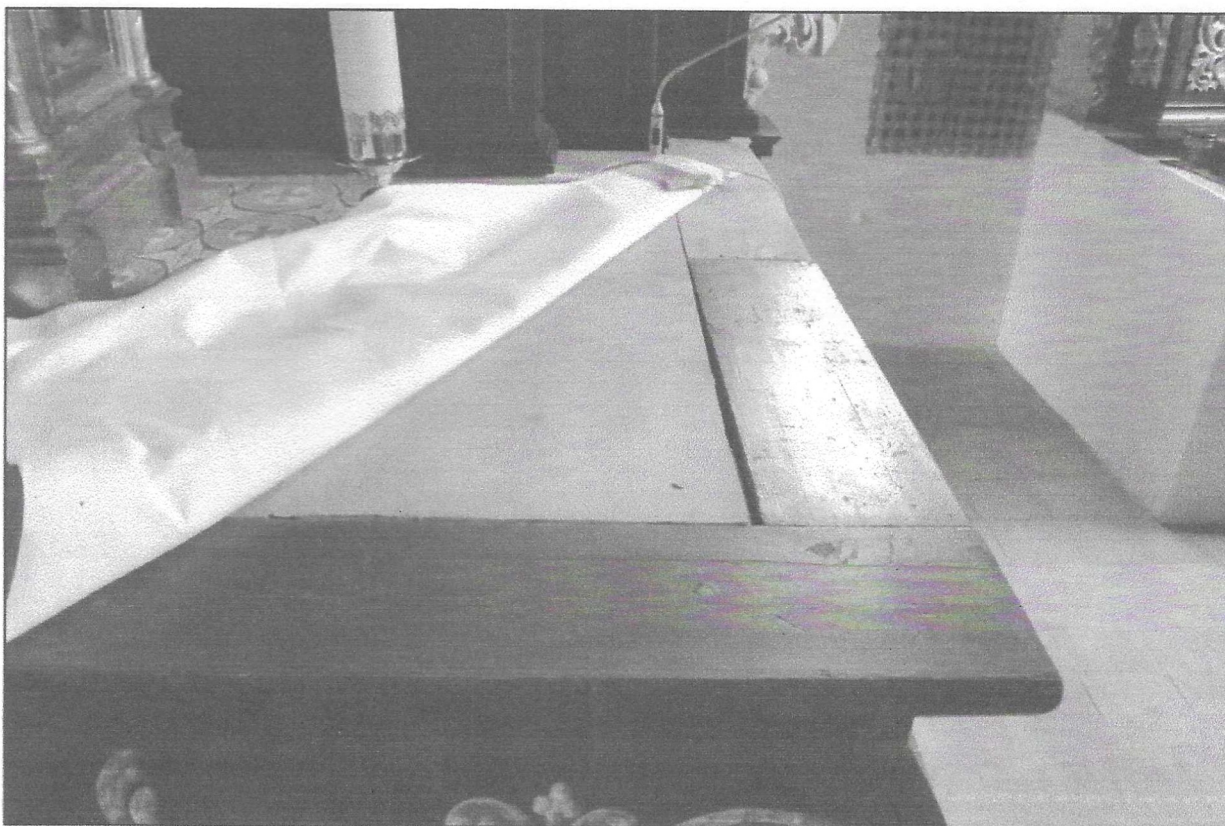
Fot. 3. Kościół p.w. św. Mikołaja w Żelichowie, ołtarz główny, stipes, strona południowa, stan w styczniu 2023 r.

Fot. 4. Kościół p.w. św. Mikołaja w Żelichowie, ołtarz główny, stipes, strona północna, stan w styczniu 2023 r.

Fot. 5. Kościół p.w. św. Mikołaja w Żelichowie, ołtarz główny, stipes, strona zachodnia z antepedium, stan w styczniu 2023 r.

Fot. 6. Kościół p.w. św. Mikołaja w Żelichowie, ołtarz główny, prowizoryczna mensa, stan w styczniu 2023 r.